

Kritika a „zjevení“. Recepce Březinova díla v letech 1893–1918

Michal Topor

michal.topor@ipsl.cz

<https://dli.cuni.cz/course/view.php?id=5938> (moodle: pracovní prostor)

Zlatá Praha 35, 1917/1918, č. 50, II. 9.
1918, s. 598 (k článku Emanuela
Chalupného Ze života Otakara Březiny)

Harmonogram

- 22. 2. – úvodní seminář; sonda – polemika Niva, Literární listy / Lumír
- 1. 3. – 1894/1895 – F. V. Krejčí (pojem dekadence); kniha *Tajemné dálky*
- 8. 3. – 1896: kniha *Svítání na západě*
- 15. 3. – 1897: F. V. Krejčí: *K estetice symbolismu*; kniha *Větry od pólů*
- 22. 3. – 1899: kniha *Stavitelé chrámu*
- 29. 3. – 1901: kniha *Ruce*
- 5. 4. – 1903: kniha *Hudba pramenů*; Marten; Bouška; Chalupný; Dykova vystoupení
- 12. 4. – 1906: reedice básnických knih
- 19. 4. – 1908: jubilejní rok
- 26. 4. – 1909: Hoffmann; Zweig; Hýsek; Šaldova *Moderní literatura česká*
- 3. 5. – 1912–1913: *Básnické spisy*; Chalupný; Saudek; Šalda (v *Duši a díle*); Medek; Záhoř
- 10. 5. – 1916: Martenův *Akkord*
- 17. 5. – 1918: jubilejní rok

Felix Vodička_Literárně historické studium ohlasu literárních děl (Problematika ohlasu Nerudova díla), *Slovo a slovesnost* 1941 (<http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=402>)

„Každé dílo literární však plní v literatuře jistou společenskou funkci; způsob, jímž onu funkci plní, nemůžeme však poznati rozbořením struktury díla, ale jedině tím, sledujeme-li, jak je dílo vnímáno, jaké hodnoty jsou mu přisuzovány, v jaké podobě se zjevuje těm, kdož esteticky dílo prožívají, jaké významové spojitosti vyvolává, v jakém společenském okruhu dílo žije a v jakém hierarchickém zařazení. Literární historie jako věda sledující vývoj literární struktury, má-li zachytiti proměny estetické normy v jednotlivých obdobích, nemůže se spokojiti tím, že věnuje pozornost jen rozboru díla, poněvadž o skutečné literární atmosféře nevydává svědectví dílo samo, ale představa a účinek, jaký dílo zanechává u čtenářů, a způsob, jímž se vřaduje do literatury.“

„Literární dílo se totiž nevřaduje do literární tradice, t. j. do souboru **platných estetických norem a hodnot** tím, že prostě existuje, ale tím, že jeho **konkretisace** byla v hlavních rysech ustálena. Prakticky to znamená, že po jistém váhání, způsobeném novostí díla, je toto v jisté konkrétní podobě přijato do literatury. Tato ustálená konkretisace má přirozeně platnost jenom časově omezenou, ale v jiné podobě v literatuře ono dílo existuje teprve tehdy, když nová konkretisace je zaznamenána a zveřejněna a za jistého souhlasu uvedena do soustavy dobových literárních hodnot. Může se přirozeně stát, že **vedle sebe existují dvě i tři fixace konkretisací**, ale to vyplývá z toho, že v dané chvíli vedle sebe literaturou probíhají dvě nebo tři normy, rozrůzněné na příklad generační příslušností.

Mají tedy i konkretisace literárních děl své místo v literatuře, jimi se zařadují současná i minulá díla literární do aktuální literární tradice jako hodnoty. Jakmile se dílo takto vřadilo do literatury, stává se samo součástí této tradice a samo se stává normou, kterou jsou měřena a hodnocena jiná díla; ovšem je normou v té podobě, jakou mu dala konkretisace. Přirozeně že jde o tu konkretisaci, jež nejlépe vystihuje to, co za dané literární situace poskytuje dílo čtenáři určité doby. Vyplývá tedy ze samé podstaty literárních skutečností, že v souboru těch, kdož vytvářejí literární život a literární společenství, přisuzujeme vedle autora a čtenáře zvláštní místo i *kritikovi*. Právě funkce kritika tkví v tom, že konkretisace literárních děl fixuje, že je zařaduje do soustavy literárních hodnot.“

Ty svazky veršů nacpaných do pece! Lehká tvorba,

graciézní a improvizovaná, jest řídkým darem bohů, jehož se dostává tu a tam géniům, a ne vždy v jejich prospěch. Ale osud chtěl, abych celou škálou uměleckých nuancí, po celé odyseji bludných trapných pokusů, po několikerém marném zakotvování v přístavech zastavil se v poslední truchlivé, osamělé zátoce umění nového, [...] jisté smutné nuance symbolismu, zádumčivé poezie Věčných Tajemství a hluché nirvány duší.

Stalo se. Letošní rok vystoupil jsem na veřejnost řadou svých veršů, a čeho jsem se jakživ nenadál, stalo se. Moje verše našly své lidi. V literárních kruzích pražských prorazilo mé pseudonymní jméno po páté básni. Tedy úspěch. Dnes mne již znají, mám časopisy mladé, revoluční strany naší literatury dokořán otevřené. Mohu mluvit, mám kde. A mám i co. A vidíte, co druhdy by mne naplňovalo štěstím (tak před deseti lety, beze žertu!), dnes mne nechává úplně pasivním. Fantom literární slávy ani jednou nemihne se mi teskným soumrakem. v němž vidím budoucnost. Předně vím, že nemám té vysoké síly Goeta a Hugova, neboť ti oba život milovali. Oba ho opěvali a poezie jejich lámající barvy, zdravá, záživná a úrodná. Ale já jsem a zůstanu dítě dekadence; můj mozek, moje nervy, moje celá duše spálená studiem a každodenně s brutálním katovstvím ubíjena mým traškolním není schopná grandiózních kontur velikých Mistrů, kteří hýčkáni a slaveni. Kterí se narodili z jiné krve, nevysilované. Plakal bych, když čtu Goethovo Aus meinem Leben, Wahrheit und Dichtung a vzpomenu si na své vlastní mládí. Marné. Všecko marné.

Budu básníkem těch duší zklamaných a sytých vlastním hladem, jako jsem já, básníkem předrážděných, citlivých nervů, bledých těl, bez síly, naděje a svalů. Můj verš, rafinovaný, namířený ke všem smyslům, parfémovaný destilovanými esencemi, prohřeje smutná těžká hudba základní, nechutná, nepřístupná, protivná mase. Budu na nějaký čas, než pomine móda, jmenován dvakrát, třikrát, možná dost. Hlupáci a šosáci mne napadnou, a poněvadž hlupákům to, čemu nerozumí, je k smíchu, napíšu o mých verších parodii do humoristického časopisu. A ta se zalíbí a přečká mne i moji slávu.

úryvek z dopisu Anně Pammrové, Nová Říše, 10. 5. 1893 (Březina 2004a, s. 277, 278)

pastiche původního silného dojmu. Druhá věc spočívá v našich českých literárních poměrech. Mně přístupny jsou pouze dva moravské časopisy, zaplavené nejnovějším literárním proudem. Časopisy drobné, takřka venkovské, vydávané v Brně, tištěné bůhví kde. Veliké listy pražské drží doposud naši parnasisté, a pro jedno adjektivum, kterého užiji jinak, nežli se ho užívá od vystavění pyramid, byli by s to hodit mi báseň do koše, což se mi sice dosud (v poslední době mého vystoupení) nestalo, ale na každý pád docela by mne disgustovalo. Co mi tedy zbývá? Na vydání sbírky nenaleznu nakladatele, poněvadž můj úspěch rozlit je pouze v kruzích literátů, inteligence umělecké, ne v mase, v lidu, v konzumujícím davu. Možná, že s prózou bych pochodil lépe, ale napsat román o několika stech stranách (a já napsal už dva) znamená mi napsat zcela přirozeně mimo řadu silných míst řadu míst slabých, mdlých, nevystihujících vnitřní pravdu věcí, utopených v konvenienční šabloně. Verše jsou konciznější, sraženější, mohou být hustší a v nejhorším případě mluví za ně hudba, tato jemná průvodkyně a kouzelnice nálad.

Venku a doma. Verše Alojsa Škampy. (V Praze, J. Otto 1893.) Není tomu dávno, co se zlíbilo některým listům moravským, které rády po všem cizím se opičí, nazvatí ironicky celou řadu starších básníků našich „parnassisty“. Znamená-li tento nový šiboleť naší kritiky, že parnassisté jsou lidé, kteří ještě o to dbají, aby báseň měla hlavu a patu, aby byla srozumitelná a aby byla oděna co možná čistou a přísnou formou, aby krátce nebyla buď pepickou prosou nebo nesmyslným blábolením jinde již omletých a otřepaných frází, pak ovšem radíme Alojsa Škampu do šiků těchto nešťastníků, nad nimiž filosoficko-mystické theorie pp. Karáskův a Procházkův vyřkly dávno své anathema.

Alojs Škampa je básník, kterému lze rozumět, který dbá formy a nehledá originalnosti v nesmyslech. Alojs Škampa je básník, který svůj vnitřní svět podává v řadě jasných obrazů, který žije v básni své upřímně a prostě, který bez floskulí povídá, ne sice jak se mu mozek odpařuje, nýbrž jak mu srdce bije, srozumitelně po česku a při tom umělecky.

Škampova žeň je dnes již dost bohatá. První jeho kniha „Malby a písně“ ukázala nám vzácného kreslíře přírody, „Mladý svět“ vnímavého lyrika vlastního srdce, a jestli tato proti první trochu sklamala — připadá nám spíše jako poetické intermezzo — ukazuje třetí, nazvaná „Malá křídla“, a čtvrtá „Venku a doma“ básníka v plné síle, v pravém rozvoji pěkného jeho talentu.

Kniha jest jaksi kompromisem mezi malbovou lyrikou přírodní a lyrikou intimní. Je plna svěžích nálad, pěkného pozorování, hlubokého citu a formálně je dokonale. Jistá upřímnost, místy trochu až s naivností hraničící, jest hlavní její známkou. Ani kdyby básník nepravil sám:

Proč malé písně chudým zjevem
lze vtělit ples i holesti?
Ó neptej se a jejím zpěvem
radš volně dej se unést!
Jeť pod ním víc než prázdňé slovo,
než klamně fráse hluk a třpyt,
jest pod ním srdce básníkovy
a jeho vroucí, velký cit. —

věřili bychom mu na slovo.

První kniha jeho básní nazvaná „V přírodě“ jest řadou obrázků poetických, „Malby a písně“ připomínajících, ale jedním podstatným rysem rozdílných. Z každé dýchá jistý klid a jistá pohoda. Báseň není stěsnána v úzký

rámec, nýbrž volně rozpředena. A to s jakýmsi svátečním naladěním. Cítíte, že autor měl prázdniny, myslíme duševní prázdniny, a že jich užil z celé duše, jako užíváme dlouhého doušku osvěžujícího nápoje. Báseň rostou někdy v rozměry na krajinářský obrázek až povážlivě — ale všady je zachován klid, pohoda, barvy jsou ladně rozděleny a sestaveny, forma je celkem bezvadná. Snad by si mnohý přál víc stručnosti v těchto křebáčích, ale básník jde svou cestou, vypřádá z malého motivku všecko do poslední jeho nitky, zrovna jako ti pavoučci, kterým posvětil jednu z nejdelších skladeb svých (Nejmenšímu tkalci).

Kniha druhá ukazuje celé srdce básníkovy. Ušlechtilé a ryzi. Plně soucitu a vzruchu pro krásu i dobro. V jedné skladbě užito za refrain celé sloky (Anemona

lesní) a případně, jinde střídány rozměry slokové s důmyslem a účinem. Leccos je tu ryze osobního a méně důležitého, ale vše ukazuje sympatickou tvář pravého poety a vážného umělce. Proč v sonetu (v druhém čtyřverší) užívá Škampa z pravidla jiných rýmů, nevíme; při jeho obratnosti formální mohl i tento laxní tvar sonetu snadně nahrazen býti formou skrupulosnější.

Třetí oddíl „Obrazy a zpěvy“ obrací se z přírody a srdce básníkovy ke skutečnosti. Je v něm méně malby a víc reflexe, stavby slok jsou umělejší, vidíte konstruktéra a stavitele. Píseň kováře je zdařený kus lyriky sociální, „Syn země“ ukazuje celou tu lásku básníkovy k lidstvu a hrouď naší. „Bitva v alejích“ je při všech miniaturních detailech příliš rozpředená a trochu na svou délku titěrná, oč je tu hned následující báseň „Noví nájemníci“ domácností a citovou hloubkou vyšší a dokonalejší. Tato lyrická pohoda, která je charakteristická pro nynější stadium poesie Škampovy, mluví i z jinak pěkné a tklivé básně „V jelením příkopě“, kde s refrainem „nejde nikdo“ je na přílišnou délku básně zacházeno obratně a případně.

Má duše měkká tvrdou být se bojí,

praví básník v epilogu, a to jest význačné. Tamtéž praví dost naivně „kde k pessimismu najít odvahu?“ a jako na doklad své konfesse tvrdí — „však já jsem šťastnější!“

Kdo to může říci z jeho ostatních mladších kolegů, kteří tak nedočkavě buší na vrata slávy a uznání? A Škampa neměl posud v životě ustláno na růžích. Od prvních počátků samý boj, samá klopotná denní práce, samé odříkání — měl jen ty tiché radosti v klínu přírody a poesie, o nichž píše tak ryze, tak pravdivě, tak přesvědčivě. K šťastnému poetovi se tu druží i šťastný člověk. Jeho dílo i v úzkém rámci je dobré. On měl tu odvahu v době neuznaných a šplhavých pseudotalentů říci: „Já mám dosti a já jsem spokojen.“ A řekl to pravdivě a básničky zároveň. On si zachoval tu čistou radost z tvoření, on nesnížil své péro za chlebem denním, jeho poesie byla mu vždy něčím svatým a lepším. Ukládal v dnech všedních a fádňích zrnko k zrunku, jak mu je daly jeho samotářské potulky, jeho láska k přírodě a k lidem, které miluje, jeho smysl pro pěkný zvonivý verš, jeho duševní noblessa, která se nikdy a nijak nevtírala. Pravý to básník a pravý umělec — třeba parnassista, jeho verše zůstanou, i když s mozky nejnovějších adeptů nesmrtnosti se dávno odpaří i ty ubohé pracně slátané, nesmyslné sloky, které oni nazývají — básněmi.

Knihu Škampovu „Venku a doma“ řadíme k nej-cennějším číslům naší lyriky

Parnassista.

Parnassista: Venku a doma. Verše Alojsa Škampy, Lumír 21, 1893, č. 15, 20. 5., s. 179–180

- úvodní odstavec: výslovná reakce na Karáskovy a Procházkovy kritické invektivy v „listech moravských“
- dehonestace jiných básníků („nešťastníků“)

Ukázka z nejmodernější české poesie.

Ctěná redakce! Jsem pilným čtenářem českých veršů a časem také rád si zabásním. Básnil jsem ve směru každého z našich starších poetů, ale ti pánové, patrně žárlivi na zlepšení svých básní mnou, svým spojením s redakcemi vystoupení mé na Parnass český vždycky překazili. Nyní pozorují s radostí, že sláva Vrehlického, Čecha, Zeyera, Heyduka atd. povážlivě bledne, a také lidé, jako Klášterský, Machar (a zase atd.), stávají se šosáky. Nový směr vystupuje vítězně na povrch, zejména v „Nivě“

a „Literárních Listech“, a tu, jako dříve po vzoru starších pracovala, obrací se Musa moje s celým zápalem k vzorům novým. Přečtete-li znělky a písně v posledních číslech shora uvedené „Nivy“ a „Literárních Listů“, seznáte, že jdu já poslušně ve šlepějích básníků-symbolistů, a poněvadž známo jest, že Vy jste s nimi poněkud na štíru a oni sami do listu Vašeho ničeho vám nedají, poněvadž dále známo jest, že novému směru vlastně z duše přejete, dovoluji si Vám zaslati přiloženou báseň, kteroužto svému čtenářstvu podejte, aby přece už jednou zvědělo, jakými směry česká poesie na dále brátí se má. Báseň nazývá se:

Sláva západu

a věnuje ji svým kolegům na Parnasse pp. Karáskovi,
Procházkovi a Březinovi

Josef Vocásek.

Srov. Z básní Ot. Březiny. Siesta. Mrtvé mládí.
Březen, Niva 3, 1892/1893, č. 11, 1. 5. 1893, s.
165–166

Sláva západu.

Báseň Josefa Vocásky.

Ve stržích mraků viz, žluť karmin deptá,
běl dívčích prsů v šedých stínech zpívá.
Noc kvačí, jest jak studna mlčenlivá,
dno jejíž temno onyxem hvězd leptá.

Ó féerie snů mých nostalgických,
váš plášť své královské stře kolem trásně
až, rubíny dva, krvácí mi dásně
po nostalgických touhou féerických.

Teď cvrček spustil, jak když prkna řeže,
na rakev moji prkna, ó zvuk líný!
jak dutá lebka, jež má souchotiny,
mdlý měsíc civí u zbořené věže.

A barev směs a orgie a sláva
a řeky tma a nuda starých stromů
zří bestiálně a magicky k tomu,
jak uchem mně můj mozek vykapává. *)

Ještě s úctou

Josef Vocásek.

*) Panu Karáskovi nebo Procházkovi, nevím již komu, v jedné z posledních básní, jak sami praví, „mozek se jen odpařuje“. Pozorujte to zlepšení, ten obrovský krok ku předu.
Poznam. autora.

kově jednotlivých míst neb okou, kde se vystavy poracaji.

— *Alojs Škampa: Venku a doma.* Verše. Nákladem J. Otty v Praze, 1893.

„Málo píšu, básníkem jen sluju
díky protekci a známostem —“
a tak

„již drahá léta skládám verše šťastně.“

Stklostné doznání to podařilo se p. Škampovi zajisté nad jeho vlastní očekávání. Jsem bezpečen, že to neminil tak šedivě vážně a naivně upřímně, v plné, mrzuté, nežádané pravdě, jak výrok illustrovala jeho kniha ve vši žebrácké nahotě svých prázdných a mrtvých stran.

Jako byste šli nekonečným suchoparem ve zvlídném, hustém prachu, vlečete se nekonečnými básněmi, se stejnou láskou a borlivou snahou po zachování natlučených do šesti archů svazku, bez výběru a nejmenší autokritiky, všechno, krajiny, milostná čísla, gratulace a nápisy do památníků, kazatelsky moralistické, příležitostné básně atd., jak vznikly v době několika let (tuším od 1888 až do 1892), sotva skupené v oddíly.

Všechna snaha autorova nesla se výlučně, aby podal dobrý, plný rým a hladký, zvučný verš. A aby jich bylo co nejvíce. Tak rozprává nejprostší, nejjednodušší, neznámější motiv do sta veršů, nedá si uniknouti ani jednoho detailu, který se mu nahodil, trpělivě a pracně je vyhledává a skládá, protahuje poem, nastavuje, lepí, látá. Jeho krajiny jsou tím utopeny v dusivém prachu podrobností, obraz se rozpadá v trosky. Jsou liché a vyprahlé. Bez nálady. Bez suggestivnosti. Nikde ani nejmenší stopy, aby odpovídaly nebo aspoň chtěly odpovídati Amielovu věčně platnému: Krajina je kout duše.

Na všech těch asi devadesáti stranách knihy jsou jediné samé lieux communs, slovem, veršem, slokou až k látce. Nikde nádech nového, personálního. Ani nejslabší a nejmenší. Široká a pohodlná cesta vybarvené šablony. Pěkně nízko, v známých, úzkých, všedních obzorech. Bez výše a hloubky.

uzupełnia. Ze vsak a složený

Ale pan Škampa stará se o formu, dbá jí, věnuje jí největší, všechnu práci, které se ostatně, má-li býti skutečná a namáhavá, štítí, jak svědčí kdesi v jeho poesích zahřečkování: „v životě... jámu práce zvykám“. Obratná faktura, plynný verš, něco invektiv na život, to dostačí na knihu básní. Aspoň některým pánům, aby autora povýšili na „parnassistu“. Pochybují, že by francouzští poetové této marky byli hrdi na nového člena, kdyby zpráva o habilitaci p. Škampově se k nim dostala. Než doufám, že pro dobrou pověst našeho domácího průmyslu a sportu literárního se tak nestane. „Lumír“ prohlásil výtečnost jeho básní, „Lumír“ dekretoval, že „jeho verše zůstanou, i když mozky nejnovějších adeptů nesmrtelnosti se dávno odpaří i ty ubohé, pracně slátané sloky, které oni nazývají — básněmi“.

A tu jsem u druhého pólu celé otázky (pokud se speciálně týká též „Nivy“): potlesk a uznání všemu malému, plochému, nízkému, mělkému, posměch a špína pro vše, čemu seschlý mozek „Lumíru“ nerozumí, pro co nemá pochopení, co jde jinými cestami, svou silou a vůlí, bez vyššího povolení.

Tož „bídne slátané sloky“ poesie p. Březiny, nádherného, u nás jediného, nevyrovnaného koloristy veršem, v žáru a ohni výskajících barev jeho poesie! V duši se mu, jako v hranolu z či-

stého, jemně broušeného křišťálu, lámou, tříští a rozkládají paprsky vzpomínky v barvy, vůně, nálady. Útočí na čtenáře, chytá ho řadou nových asociací, čerstvých obrazů kyprých slov, křísí v něm dojmy a pocity stlačeným a sevřeným shlukem neznámých, odkrytých, vytušených odstínů, stran, vztahů (uznávám, že v převaze, hlavnímu akcentu dosud více fyziologické než psychické), je tím schopen i při nejvěšednější a ořejejší sensaci vzbuditi ji novými prostředky v nové síle.

A tak „bídne slátané sloky“ tedy. Jak libo. Avšak „Lumír“ se klame, chce-li tím způsobem ubijeti. To budí jediné hnus k němu a nití odpor, při vzpomínce na slovo Byronovo:

„Co slyším? mají tupci snad
jen z úspěchů se radovat?!“

V Praze, 24. května 1893.

Arnošt Procházka.

V čísle 15. otisknul „Lumír“ parodii „Sláva západu“ jakožto ukázkou poesie tak zvaných českých symbolistů. Aby čtenář o tomto druhu básnění nabyl představu ničím nezkalené i aby se nám vyzkoušel, že třeba jenom v parodii jsme neprodyšně, podotýkajíc výslovně, že tyto sonety nejsou snad vzaty z listu humoristického, ale vytištěny jsou jako věc docela opravdově myšlená v časopisu „Vesna“, redigovaném významným prof. panem Fr. Dlouhým. Čtemeť tedy v čísle 10. časopisu „Vesna“ (ze dne 1. května t. r.) str. 158.:

Sonety.

Z knihy básní *Jiřího Karáska*.

I.

Rozklad.

Štít sluneční se v brunatný kov taví,
žár jeho v chorobném se duší vzduchu,
jenž houstne zsinalý a popelavý
nad krajem plným vápenného puchu.

Vše spáleno: i sytá zeleň trávy,
již štětec Jara stříkl v dalné strže,
i písek ostrý, jenž teď do únavy
tak tvrdě v rytmu kročeju mých vrže.

A zápach hniloby je cítit všude,
svě jedy rozkladné Zmar na vše lije,
i slunce uhnívá tak divně rudé...
V mých žilách krev se odpařuje žhavá,
a tělo slábnouc konec agonie
a konec všeho, všeho očekává...

J. V. S. [Josef Václav Sládek]:
[V čísle 15. otisknul „Lumír“].
Lumír 21, 1893, č. 17, 10. 6.,
s. 203–204

II.

Kalný západ.

Jak trosky zčernalé ze spáleného vraku
v klín moře vmetené, jež krví ostrou víří,
v hořící karmíny, v jehžl tónech západ hýří,
kles' smutek bizarrních a rozříštěných mraků.

A v jeden akvarel skvrn rozteklych teď splývá
krev s černí spálenou a karmín s línou sedí,
a slunce vyrudlé jak plátek staré mědi
se kalné, morosní a znavené v kraj dívá.

Zvuk zvonů kovový a tvrdý táhle, dlouze
v pláň mrtvou, v sítinách kde žabí cchecht zní pouze,
jak vzduchem utuhlým a zhuštěným se vleče.
Šeď těžké únavy se slévá v tempu líném
v mou duši chorobnou a otrávenou spleenem,
proud barev špinavých tak zvolna do ní teče...

Veškeré poznámky k těmto básním jsou zbytečné. Ale přiznání pana autora, že má duši otrávenou spleenem a že do ní teče proud barev špinavých, může být úplnou satisfakcí celé řadě spisovatelů, jichž dříve byla tímto autorem a jemu podobnými souzena a odsouzena v „Nivě“ a v „Literárních Listech“. Takový politování hodný duševní stav vysvětluje vše.

* * *

Jiný z pánů do této družiny náležejících posuzuje a odsuzuje nejnovější knihy básní Alojse Škampa, o kterých poctivý úsudek nejpřednějšího českého básníka nalezneme čtenář také v čísle 15. „Lumíra“. Litujeme hluboce, že Alojs Škampa byl tak nespravedlivě odsouzen vinou naší. Vyslovili jsme jeho čistě, pravě poesii plně uznání; a to je zločin. Neboť musil přece jako posuzovatel dokázat pravdu toho, co praví o kritikách našich: že totiž dáváme „potlesk a uznání všemu malému, planému, nízkému, mělkému a posměch a špinu (!) všemu, čemu seschlý mozek „Lumíra“ nerozumí, pro co nemá pochopení a co jde jinými cestami svou silou a vůlí, bez vyššího povolání.“ („Niva“, č. 13. str. 206.)

Potvrzujeme, že jsme čtli. Úsudek ponecháváme čtenáři.

* * *

Za to vynikají pánové pseudosymbolistické družiny vzácnou skromností jeden k druhému. Zlý „Lumír“ pohanil prý poesie p. Březiny. A teď to jde: „poesie pana Březiny, nádherného, u nás jediného, nevyrovnaného koloristy veršem, v záru a ohní výskajících barev jeho poesii! V duši se mu jako v hranolu z čistého, jemně broušeného křišťálu lámou, tříští a rozkládají paprsky vzpomínky v barvy, vůně, nálady. Útočí na čtenáře, chytá ho řadou nových asociací, čerstvých obrazů, kyprých slov, křísí v něm dojmy a pocity stlačeným a sevřeným shlukem neznámých odkrytých, vytušených odstínů, stran, vztahů (uznávám, že v převaze, hlavněmu akcentu dosud více fyziologické než psychické), je tím schopen i při nejvšednější a otrelejší sensaci vzbudit ji novými prostředky v nové síle.“ („Niva“, str. 206. a 207)

Rozumí tomu čtenář? — Sotva. Má asi zrovna tak seschlý mozek jako ten zlý „Lumír“. To nám oběma budí útěchou.

* * *

Ještě jedna ukáзка z takové poesie, která „útočí na čtenáře a chytá ho řadou nových asociací v převaze hlavněmu akcentu dosud více fyziologické než psychické“:

Zimní ráno.

V prach sedých úsvitů se zážeh rudý stěl:
nad mrtvý horizont požáru záplavou
den, Vítěz času, blížil se, jak nepřítel
s měst zapálených gloriolou krvavou.

Od hroznů konstelací se lámal zlatý jas,
stem raket zelených hvězd přšel ohňostrojí
nad moře západu, kde stápl se a has',
jak postřílených zlatých ptáků zřídly roj.

Běl těžká ožila v karmínů měkký dech
a mrazem ožehnut do žluta vadl snih;
zjev nocí prášviny, plačící v démantech
naposled libal zem v modravých nuancích.

Žal křečí úzkostnou se ztuhlým vzduchem chvěl
a v lože nevěstí požáru záplavou
den, Vítěz času, blížil se, jak nepřítel
s měst zapálených gloriolou krvavou.

„Vesna“.

Václav J. Danševský.

Tak tedy asi má čtenář již dosti sytý obraz této českomoravské poesie symbolistické, poesie duší otrávených spleenem atd., a zbývá jen otázka, proč věci té tolik místa věnujeme. Ti páni neobmezují se pouze na literaturu, neboť v té budou se svými barvičkami a více fyziologickými než psychickými asociacemi brzo hotoví. Ale oni útočí hlavně na osoby, chtějíce sami zůstatí nedotknutelnými. Nám jedná se jenom o literaturu. A ta se u nás podobnými věcmi otravuje. Otravuje se tím celý náš mladý svět, z literatury přichází jed do života a nedivme se pak, že objevuje se tolik rozkladu, jakého druhdy nebyvalo. V tom nelze zavřítí očí, proti tomu nutno bojovat. Řekne se, že jsou to lidé bezvýznamní. Pravda, ale každé zrno rzi jest samo o sobě bezvýznamné a stráví ocel. Nemí to boj starších proti mladým. Kde v mladém světě objeví se pravý talent, kde kus rzyi povahy, každý jest vítán s otevřenou náručí. Přirozený zákon tomu chce, že staří odcházejí a mladí nastupují v šiky. Ale na národním bojišti jest si co přát, aby za padlé bojovníky staré nastoupil opět šik bojovníků a ne zástup bitevních marodérů. Ta věc musí se u nás rozřešit. Ne za sebe, ale za mladou, zdravou, pracující generaci, ohrožovanou plevelem bojujeme a budeme bojovati v tomto listu. Kde všickni mlčí, jest nám poctivé slovo povinnosti, a že věc pravdy zvíťazí, o tom mohou býti přesvědčeni všickni, jichž duše otráveny jsou spleenem. Naši literatura a české národní věci je potřeba duší čistých a ne těch, do nichž „teče proud barev špinavých“. — Čisté myslí, čisté slunce, čistý vzduch a ne „slunce uhnívající, zápach hniloby a morosy smuteků bizarrních“. Ty nás nespasí.

J. V. S.

úryvky z dopisu Františku Bauerovi, Nová Říše, 12. 6. 1893; Březina 2004a, s. 281–282

1940, 194–195; faksimile jako příloha mezi s. 192–193. Fotokopie závěru listu (slovo „Jsem klíden.“ do konce) uložena v SOA Jihlava.

89 | 5 | FRANTIŠKU BAUEROVI (46)

Nová Říše 12. června 1893

Můj drahý,

čtám několik těchto řádek pod bezprostředním dojmem Tvé zásluky posledních dvou čísel Lumíra. Čítám sice také u nás Lumír, ale kol. Hřebíček dostává ho ve vydání sešitovém (3 čísla najednou), proto poslední číslo ze dne 10. t. m. bylo mi skutečnou novinkou, za niž Ti ze srdce děkuji. Útok Lumíra jsem čekal. Byl jsem naň připraven po příznivé a řeknu sans gêne duchaplné kritice Arnošta Procházky, již bezpochyby celou v posledním čísle Nivy jsi četl. Víím a vždycky jsem věděl, že při svém vystoupení budu ubíjen. Víím a vždycky jsem věděl, že veliká část běžné inteligence bude s J. V. Sládkem souhlasit a že autorita Vrchlického mnohého oslní. Ale také víím a vždycky jsem věděl, že každá nová myšlenka musí projítí rozžhavenou touto plotnou.

Jsem klíden. Podávám duši svou celou, v ohnivé lázni slov a zanícenou ohniskem vlastní myšlenky. Budu mluvit, vzdor dětinským těmto útokům, neohroženě. Poněvadž víím, že duše příbuzné mi porozumí. Psal jsem Ti, že potlesk masy mne nelákal a nikdy nesvede k banální běžné produkci. Poezii Škampovu odbyl jsem si ve svých patnácti letech. Ze své rezervy nevystoupím a v polemice hájiti se nebudu. Jsem ostatně přesvědčen, že surový útok Lumíra z naší strany bez odpovědi nezůstane.

Vím, co chci. Budoucnost rozhodne, kdo měl pravdu. Že skuteční duševní suveréni jako Vrchlický postaví se za štít takové mělké prostřednosti, nikdy jsem se nenadál. Symbolismu ve Francii se obdivují, a kdyby moje báseň napsána byla francouzsky, možná, že by ji přeložili. Poněvadž přeložili práce mnohem chatrnější nežli mých několik slok tolik perziflovaných.

Na všechny tyto útoky odpovím svou prací a uvidíme, či bude vítězství.

Tolik dodávám k přátelské Tvé zásilce. Piš mi, možno-li, co nejdříve. Lumír Ti odešlu zítra. Nazdar! Tvůj

Václav Ignát

Arnošt Procházka: Zasláno. Dodatečně na adresu „Lumíru“. *Niva* 3, 1892/1893, č. 14, 16. 6. 1893, s. 223–224.

Arnošt Procházka: Listy z Prahy II. (Definitivná, ačkoli zbytečná odpověď „Lumíru“ a spolku – viz čísla 10., 14. a 15.). Literární listy 14, 1892/1893, č. 13, 16. 6. 1893, s. 227–230, zde zejména s. 229.

A tu, za těchto obchodnický výnosně spořádaných poměrův, opovíží se vyskytnouti lidé, kteří bez dovolení literární autonomné policie a censury pražské tam na odlehlé Moravě, kdesi v úzké a slepé uličce brněnské (kde jinde také mohla by se podobná neřest tak beztravně a bezpečně páchat!), nečekajíce na blahosklonné přivolení, osmělí se pochybovati rouhačsky o neomylnosti a absolutné svrchovanosti areopagu v Praze. K přeplnění již přetékající nádoby svých zločinův a nepravostí drze tvrdí o sobě, se šarlatánstvím hodným lepší věci — třeba vybízení ku předplácení na „Lumír.“*) — že mají talent, erudici, studium. Ba, docela, piší též básně. Symbolické, jak „Lumír“ stigmatisoval. Třeba. Nevím, co si tím, pro něho bez pochyby docela vagným a šerým, bez soustředného kritéria a rozřiztým slovem představuje. Je mi to též úplna lhostejno. Zde, u „Lumíru“, je mi to jen prázdná bublina a efemerný zvuk. Avšak nejspíše, čemu sám a jeho patroni nerozumějí. A čemu rozuměti se ani nesaží. Aspoň podle posledního příznání p. Jaroslava Vrchlického (Věstník české akademie), který je přece první a nejvyšší z nich.

A tak jsou „Lumíru“ tedy též poesie p. Karáskovy a Březinovy (svých dvou poemův opomímám ne z falešné pochopené a pokrytecky prováděné skromnosti, ale protože je mi to smytá, vzdálená, cizí, zapomenutá minulost, pro přítomný, běžící okamžik skleslé a rozváté aspirace) nesrozumitelný a proto „bídne slátné sloky.“***)

Proč ne. Přirozeně. Je zvyklý verbalným konceptům. Plnokrevným, sonorným frásím. Lyricce otřelých a svadlých barev, mdlých a vlažných citův. Ostatní je mu cizí. Náhle pak, rázem, bleskem se šmolkově modrého, oblačkem disharmonie nezkaleného nebo pohodlného a bezpečného zažívání jeho autority, velikosti, slávy, — proud veršův a slok, jež s hotovou, plnou, impetuósnou nedočkavostí novot, chtivostí vzpěpělého, čistého vzdoru, ven z plisné stagnace řítí se po srázných a klopotných drahách hledaných, odkrývaných, tušených forem, výrazů, rytmů. V potřeštěné a nepochopitelně svěhlavé snaze po novém a vlastním, když „staří velcí“ rádi a zdarma, s neobmezeným uznáním jejich talentu, by jim přenechali hromady přineseného, kupy odpadků dutých a omlutých rčení. Srážením nových obrazův a hledáním nových harmonií. Dobýváním nových asociací k odhalením, odkrytím, obnažením nitra. Byť nyní, v rozvířené vášni revolvy a napjatého novotářství fulminantně neosvětlovali a nerozpalovali ssedlé, utajené, zahalené, unikající dno, bytosť, podstatu své duše. Psychu moderního a nového člověka. Ale zaražení a pomýlení vteřinu stáli na holém poli psychofysiky. A přece již tušíte, že jsou to první kroky, nejisté a zmatené tápání, slabé a stíněné zvuky té mučivé, bolestné, plnicí touhy po nadpozemském, nejvyšším, jistém a bezpečném. Vzletu au-delà, nad Úzké, Hmotné, Rozdělené, Mijející k Širému, Spirituelnému, Jednotnému, Věčnému. Umělecká aristokracie, která se nenamáhá úplně zevním a výlučně technickým procedé kombinací a látání napodobením lidové poesie, v chvatne a strěmniáve „nonde“ za populárnosti a potleskem krátkozrakého množství, a přechodné uznání a slávu.

Ještě jednoho passu nemohu pominouti. Zuř: „Ne za sebe, ale za mladou, pracující generaci, ohrožovanou plevelem, bojujeme a budeme bojovati v tomto listu.“ Prosim „Lumír“, vyzývám jej, aby tyto literáty jmenoval. Přece ten plurál neznáčí výhradně slečnu Jesenskou a pány Klášterského a Škampu. Bude jich jistě mnohem více. Kdo tedy? Řeknu hned důvod své otázky. Aby se mohli vysloviti. Souhlasí-li s protektorátem „Lumíru“, je-li jim potřebný. Nemohou-li uhájiti sami své „poctivé“ práce, kdyby byla „napadena“. Nedovedou-li se sami probiti. Musejí-li míti chůvu.*)

A děkuji „Lumíru“, že konečně veřejně prohlásil, kdo jest autorem jeho bojovných referátů. „Nejprřednější český básník“. Jeden

*) Lumír cituje z Nivy Procházkův „přátelský“ passus o Březinovi. Konstatují znovu důrazně, že p. Březina je dalek všech styků s pražskými kruhy. Jako je vzdálen od Prahy vůbec. Nikdo ho nezná, a nikým si nedopisuje — i redakce Nivy ví o něm jen tolik, že je učitelem (tuším) v Nové Říši u Telče. Osobně ho sám neznám. — Lumírem citovaný passus: „uznávám, že v převaze, hlavnímu akcentu...“ správně zní: „v převaze, hlavnímu akcentu...“ Pak jest srozumitelný. Red.

Na příště:

F. V. Krejčí: Nové proudy a dekadence. *Rozhledy* 4, 1894/1895, č. 1, 25. 10. 1894, s. 12–16 [S1]

F. V. Krejčí: Dekadence. *Naše doba* 2, 1894/1895, č. 6, 20. 3. 1895, s. 492–505, č. 7, 20. 4., s. 601–614 [S2]

S = společná četba – zde soustředěná jednak vůbec k výměru pojmu dekadence, jednak k místu O. Březiny v Krejčího výkladu

Jacques [Jar. Zyka-Borotínský]: Z literatury. *Národní listy* 35, 1895, č. 107, 19. 4., s. 4 [R1]

F. V. Krejčí: Český mystik a symbolista. *Rozhledy* 4, 1894/1895, č. 10, 25. 7. 1895, s. 577–587 [S3]

S. Bouška: O. Březina: Tajemné dálky. *Hlídka literární* 12, 1895, č. 7, s. 265–267 [R2]

Tajemné dálky. *Čas* 9, 1895, č. 36, 7. 9., s. 564 (nepodepsáno) [R3]

Eduard Albert: Metakritik. *Politik* 34, 1895, č. 254, 14. 9., s. 1–3 [*R4]

F. V. Krejčí: Odpověď panu prof. dr. E. Albertovi a panu Eman. ryt. z Čenkova. *Rozhledy* 4, 1894/1895, č. 12, 25. 9. 1895, s. 748–751 (Březiny se týká jen polemika s Albertem) [S4]

Sursum [Masaryk/Machar]: *Rozhledy časopisecké. Naše doba* 3, 1895/1896, č. 1, 20. 10. 1895, s. 71–75 (též o Krejčího referování o Březinově knize) [S5]